

אַרְכֵי אֲוִטוֹלוֹגִיָה שֶׁל בֵּית הַמְדַרְשׁ לְרַבָּנִים בְּבֹדֶפֶשֶׁט (רַבֵּינְרֶסְמִינְר)
וּפְרוֹסוֹפּוֹגְרַפִּיָה שֶׁל מְנַהֲלָיו בְּתַקוּפַת הַרְאִשׁוֹנָה
בֵּין הַשָּׁנִים תרל"ח-תש"ג

(תְּקִצִיר)

יְאֻנּוּשׁ עֲלֶיהָ

בֹּדֶפֶשֶׁט, תשע"ד

שלום וברכה לכולם!

בספר ירמיהו כתוב פרק ו' פסוק ט"ז:

"כֹּה אָמַר יְהוָה עֲמְדוּ עַל-דְּרָכַי וְרְאוּ וְשִׂאֲלוּ לְנִתְבוֹת עוֹלָם

אִי-זֶה דְרֶךְ הַטּוֹב וּלְכוּ-בָהּ..."

כמרצה בבית-מדרש לרבנים-האוניברסיטה ללימודי היהדות בהונגריה,

ממשיכת דרכו של בית המדרש לרבנים בבודפשט, אני מאמין באמירה זו.

אני חושב כי גם בתחילת המאה העשרים ואחת יש לשאול "לְנִתְבוֹת עוֹלָם"

ולהביע הוקרה והערכה לגדולתם של קודמינו, מורים ומנהלים לשעבר.

אנו חייבים לשמר את זכרם ולהמשיך את עבודתם החינוכית.

בוגרי מוסדנו התחילו את דרכם במשולש של מודרניות-מדע-ומסורת.

את השילוש הזה קיבלו כתזונה רוחנית מהמורים והמנהלים כאן.

על כך כתוב בספר קהלת פרק ד' פסוק י"ב: "...וְהַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ לֹא בְמַהְרָה יִנָּתֵק."

בתקופה הראשונה של בית המדרש לרבנים גם המורים והמנהלים

ייצגו את החוט המשולש הזה.

המנהלים בעבודתם בנו את הבסיס המוצק של בית המדרש לרבנים בבודפשט

ויצאו להם מוניטין בכל אירופה בתקופה הראשונה

(בין שנת תרל"ח ובין שנת תש"ג).

המנהלים של בית המדרש לרבנים בבודפשט היו כלהלן:

משה אריה בלוך;

בנימין זאב בכר;

יהודה אריה בלאו;

יחיאל מיכל גוטמן.

שיהיה זכרם החכמים הגדולים שלנו ברוך!

הוא היה הרקטור הראשון בביהמ"ד לרבנים בבודפשט:

משה אריה בלוך

נולד ברוֹנְשֶׁפֶּרְג (בוֹהֶמְיָה), בשנת תקע"ה - נפטר בנְדִימָרוּשׁ, בשנת תרס"ט. מחבר ספרים בתולדות-ההלכה ובחקר המשפט התלמודי. בלוך שימש ברבנות בכמה מערי בוהמיה ומוראוויה. בשנת תרל"ח נתמנה בלוך (עם דוד קאופמן ובני ימיו בנימין זאב בֶּכָר) כמרצה לספרות התלמודית ולפוסקים בביהמ"ד לרבנים בבודפשט וכראש הַכְּרֵה־מורים של מוסד זה. בתפקידים אלה שימש בשלושים שנים רצופות. חיבורו הראשי של בלוך הוא ספר "שערי תורת התקנות" (בשש כרכים, בין שנת תרל"ט לבין שנת תרס"ו), הדן על סמך המקורות התלמודיים בתקנות של חכמי-ישראל מימות משה עד חתימת-התלמוד. מעין השלמה למחקרו זה הוא ספרו "שערי המעלות" – פירוט של כל המעלות והמדרגות של הקדושה, הטהרה וטהרת-המשפחה, שקבעו החכמים בעלי המשנה והתלמוד (בשנת תרס"ח). בשנתונים של ביהמ"ד לרבנים הנזכר המקראי והתלמודי, בגרמנית ובהונגרית: "המשפט המשטרתי לפי תורת משה והתלמוד" (בשנת תרל"ט); "סדרי דיני-ממונות לפי משפטי תורת משה והחכמים" (בשנת תרמ"ב); "תורת-המוסר בהלכה" (בשנת תרמ"ו); "משפט-הירושה לפי תורת משה והתלמוד" (בשנת תרנ"); "החווה לפי משפטי התורה והתלמוד" (בשנת תרנ"ג); "משפט-הקניין לפי תורת משה והתלמוד" (בשנת תרמ"ז); "נוהל דיני-ענשים לפי תורת משה והתלמוד" (בשנת תר"נ); "האפוטרופוסות לפי משפט התורה משה והתלמוד" (בשנת תרנ"ד). בלוך הוציא לאור על-פי כמה כתבי-יד תשובות לרבי מאיר מְרוֹטְנְבוּרְג (בשנת תרנ"ו). - משה אריה בלוך היה הרקטור הראשון של המכון.

הוא היה הרקטור השני בביהמ"ד לרבנים בבודפשט:

בנימין זאב בֶּכָר

נולד בליִפְטוֹסְנֶטְמִיקְלוֹשׁ, בשנת תר"י - נפטר בבודפשט, בשנת תרע"ד.
מגדולי החוקרים במדעי־היהדות ובבלשנות השמית. בנו של המשורר העברי.
שמעון בֶּכָרֶה. בין שנת תרכ"ד לבין שנת תרכ"ז למד בליִצְיוֹן הָאֻנְגָּרִי בְּנִישׁוֹל
ובפֶּרְסְבוֹרְג ו שקד גם על לימודי־התלמוד.

בשנת תרכ"ז השתלם באוניברסיטה של בודפשט בפילוסופיה ובבלשנות
השמית והמזרחית רכש לו ידיעה יסודית בלשונות העברית והפרסית
ובספרויותיהן, ובאותו זמן עצמו הוסיף לשמוע גם שיעורים בתלמוד.
בשנת תרכ"ח למד בביהמ"ד לרבנים בפֶּרְסְלָאוּ.

בשנת תרל"א קיבל את התואר ד"ר לפילוסופיה של האוניברסיטה בליִפְצֶיג
על יסוד עבודתו לתולדות המשורר הפרסי נְזָאֲמִי.

בשנת תרל"ו הוסמך בכר לרבנות וכיהן באותה השנה כרבה של קהילת
סְגֶדִין. בשנת תרל"ח נתמנה פרופסור בביהמ"ד לרבנים בבודפשט.

בֶּכָר במוסדו שימש במשך שלושים ושש שנים כמורה למדעי־המקרא,
לספרות האגדה והמדרשים ולחקר הלשון העברית.

משנת תרל"ו עד שמת כיהן גם כמנהל־מוסד.

בשנת תרמ"ד ייסד את הירחון לחכמת־ישראל בהונגרית,

וכן היה ממייסדיה של ה"אגודה הישראלית־ההונגרית לספרות"

ומעורכי השנתונים שלה עד בשנת תרנ"ט.

בכר עמד גם בראש המפעל של הוצאת תרגום הונגרי של ספרי־המקרא,

ועם היה מעורכי־החוץ של Jewish Encyclopedia.

בחקר האגדה של חכמי התלמוד והמדרש השתדל בכר לקבוע את חלקו של כל אחד מן התנאים והאמוראים בעיצוב דמותה של האגדה. ממחקריו במקצוע זה יצא ראשונה ספרו "האגדה של אמוראי בבל" (בשנת תרל"ח), הופיע גם בהונגרית. בשנת תרמ"ה פרסם בכר את הכרך הראשון של ספרו "אגדת התנאים". ספרו "אגדת אמוראי ארץ-ישראל" יצא בשלושה כרכים בין שנת תרנ"ב לבין שנת תר"ס. בחיבורו "מסורת ובעלי-מסורת בישיבות של ארץ-ישראל ובבל" שאף הוא נדפס לאחר מותו (בשנת תרע"ד). הוא היה ממניחי-היסוד לחקר הדיקדוק העברי מתקופת-התלמוד עד סוף ימי-הביניים, שקבע את ראשית-צמיחתו ואת המונחים הראשונים שלו. הוא היה גם החוקר הראשון בספרות היהודית-הפרסית ובשירה העברית והערבית של יהודי-תימן. אך ביחוד עשה לו שם כאחד מן הראשונים בחוקרי האגדה והמדרש התלמודיים: הוא קבע את חלקו של כל אחד מן התנאים והאמוראים במדרש-אגדה העתיק ואף בירר את הגרסאות ושינויי-הנוסחאות שבשני התלמודים, בתוספתא ובכל המדרשים הקדומים והמאוחרים. במחקריו המרובים נכנס לפרטי-הפרטים, ובלא מחקרים אלה אין לעסוק כיום בחקר התלמוד והדיקדוק העברי הקדום. בנימין זאב בכר היה הרקטור השני של המכון.

הוא היה הרקטור השלישי בביהמ"ד לרבנים בבודפשט:

יהודה אריה בלאו

נולד בפוֹתְנוֹק, בשנת תרכ"א - נפטר בבודפשט, בשנת תרצ"ו.
חוקר במדעי־היהדות. בלאו שהיה בן למשפחת־סוחרים המטפלת בבנים
בעיירה הונגרית, למד קודם בישיבת־פוֹתְנוֹק, לאחר מכן למד בסִילֵאג'שׁוֹמְיוֹ
ובפְּרֶסְבוֹרג. בשנת תרמ"א בבית־המדרש לרבנים בבודפשט
ובאוניברסיטה שבעיר זו (בעיקר מדעי־המזרח).
בשנת תרכ"ז הוכתר בתואר דוקטור לפילוסופיה. ובשנת תרכ"ח נתמנה
כפרופסור לתלמוד בבית־המדרש לרבנים בבודפשט,
אחר כך הורה כאן גם מקרא, עברית וארמית ומקצועות אחרים.
בשנת תרע"ד, כשמת פ' ז' פְּכָר, נתמנה בלאו במקומו כמנהלו
של בית־המדרש הנזכר, ובתפקיד זה שימש עד תרצ"ב.
בלאו היה גם עורכם של העיתונים המדעי־היהדות, שיצאו בהונגריה:
"הצופה מארץ הגר", והמשכו – "הצופה לחכמת־ישראל".
בלאו היה מן החוקרים הפורים והרב צדדיים ביותר במדעי־היהדות בדור
האחרון. מחקריו, המצטיינים בחריפותם, נכתבו בכמה לשונות, אך בעיקר
בהונגרית ובגרמנית. החשובים שבהם: "מחקרים במסורה",
שבו האיר בלאו באור חדש את ענייני המסורת לפי מקורות התלמוד.
בנושא זה מטפל בלאו גם ב"הערות למבוא לכתבי־הקדוש",
מרובי־עניין הם ה"מחקרים לתולדות הספר העברי הקדום וספרות־המקרא",
מעבודותיו בתחום המשפט העברי ראויים לציון ספרו על "דיני הגירושים
וספר־הכריתות בישראל", וכן "הפרוזבול לאור הפפירוסים היווניים

ותולדות־המשפט", בתחום הפולקלור היהודי: "מנהגי־כישוף יהודיים

בתקופה העתיקה", חשיבות מיוחדת נודעת לספר:

"אגרותיו וכתביו של ר' יהודה דה מוֹדְנָא".

במבוא המקיף שלו לספר זה האיר בלאו את אישיות של ר' יהודה אריה דה

מוֹדְנָא, וכך יש בו פרטים מעניינים על בני חוגו של זה האחרון

ועל חיי הרוח והחברה בקהילה היהודית בּוֹנְצֵיָה באותה תקופה.

כמו־כן פרסם בלאו מחקרים על המכילתא וספרי הפפירוסים של יב,

תולדות היהודים בהונגריה, מונוגרפיה על ב' ז' בְּכָר, ומאמרים

ב-Jewish Encyclopedia.

בלאו היה גם פעיל מאוד כמבקר מדעי: הוא פרסם יותר

מאלף מאתיים ביקורות וסקירות.

גם בחייה הרוחניים של יהדות־הונגריה נטל חלק פעיל. משנת תרס"ב

היה ראש הסקיצה לפולקלור של החברה היהודית־ההונגרית לספרות.

כמה ספרי־יובל וספרי־זכרון נתפרסמו לכבודו.

יהודה אריה בלאו היה הרקטור השלישי של המכון.

הוא היה הרקטור הרביעי בביהמ"ד לרבנים בבודפשט:

יחיאל מיכל גוטמן

נולד בפילאָג'הֶזֶה, בשנת תרל"ב - נפטר בבודפשט, בשנת תש"ג.
חוקר הספרות התלמודית. פרופסור לתלמוד והלכה בביהמ"ד לרבנים
בבודפשט בין שנת תרס"ח-תרפ"א לבין שנת תרצ"ד-תש"ג; ובברֶסְלָאו
בין שנת תרפ"ב-תרצ"ג; ופרופסור־אורח באוניברסיטה העברית
בירושלים בשנת תרפ"ה. גוטמן החל בחיבור אנציקלופדיה תלמודית
בשם "מפתח התלמוד", בלשון לטיני: Clavis Talmudis...
שממנה פורסמו ארבעה כרכים (אות א'). החומר היה מוכן בידו בשלמות
ואבד בתקופת הכיבוש הגרמני. מחיבוריו בתחום המחקר התלמודי
ראויים לציון: "מבוא להלכה" א' - ב' (בשנת תרס"ט ובשנת תרע"ג);
"אַסְמֶכְתָּא" (בשנת תרפ"ד); "בחינת המצוות" (בשנת תשפ"ח);
"ארץ ישראל במדרש ובתלמוד" (בשנת תשפ"ט); "בחינת קיום המצוות"
(בשנת תשע"ב). גוטמן הקדיש גם מחקרים אחדים להגנת היהדות
והתלמוד מפני התקפות אַנְטִישֶׁמִיּוֹת.
חיבורו: Das Judentum und seine Umwelt (בשנת תשפ"ז).
הוא כולו אַפּוֹלוֹגֵטִי; חלק ממנו נדפס גם בעברית ב"מחקרים בחכמת
ישראל לזכרונו של פרופסור יחיאל מיכל גוטמן" (בשנת תש"ו).
בקובץ זה נמצאת גם ביבליוגרפיה של כתביו.
יחיאל מיכל גוטמן היה הרקטור הרביעי של המכון.

גבירותיי ורבותיי הנכבדים!

הם היו ארבעת המנהלים בתקופה הראשונה של בית המדרש
לרבנים בבודפשט (בין שנת תרל"ח לבין שנת תש"ג).

הם הראו את הדרך לדורות הבאים.

בספר ירמיהו כתוב פרק ו' פסוק ט"ז:

"כֹּה אָמַר יְהוָה עֲמְדוּ עַל-דְּרָכֵי וַיֵּרְאוּ וְשִׂאֵלוּ לְנִתְבוֹת עוֹלָם

אֵי-זֶה דְרָךְ הַטּוֹב וְלָכוּ-בָהּ..."

תפקידינו להמשיך את דרך אבותינו באותה הנחישות

שאפיינה את עשייתם בעבר.

תודה לכולכם על תשומת הלב!